

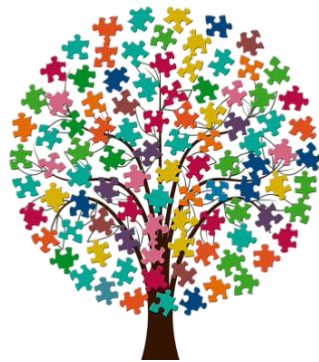

Oddelek za pedagogiko in andragogiko

PEDAGOŠKO-ANDRAGOŠKI DNEVI 2023

Vzgoja in izobraževanje za vključujočo skupnost

Program s povzetki

VIR: Building Inclusive Communities (2018)

dr. Monika Govekar Okoliš in Nina Breznikar

Ljubljana, 26. januar 2023

KAZALO

1. Program PAD 2023	3
2. Povzetki predavanj PAD 2023	4
2.1. dr. Barbara Samaluk: Nevidno delo in učenje v procesu vstopanja v poklic in vključevanja na trg dela v dejavnosti vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva.....	4
2.2. dr. Klara Skubic Ermenc: Vključevanje učencev priseljencev v šolo: vloga države, šole, strokovnih delavcev in univerz	6
2.3. dr. Špela Razpotnik in dr. Matej Rovšek: Inkluzija pomeni konceptualno preobrazbo šole.....	9
3. Povzetki delavnic PAD 2023	12
3.1. Ajda Erjavec in dr. Petra Gregorčič Mrvar: Ko pride do samomora v vzgojno-izobraževalni organizaciji - kako ravnati?.....	12
3.2. dr. Katja Jeznik, Darja Štirn, Barbara Bauman in Nina Kristl: Inkluzija v poklicnem in strokovnem izobraževanju.....	15
3.3. dr. Petra Javrh, dr. Metka Novak, Ida Srebotnik in Maja Povše: Izzivi inkluzije za odrasle osebe s posebnimi potrebami.....	16
4. Okrogla miza: Vzgoja in izobraževanje za vključujočo skupnost	20
5. Sklepne ugotovitve in predlogi	21

1. PROGRAM PAD 2023

26. januar 2023 na FF UL

8.00 – 9.00	<i>Prijava udeležencev (pritičje FF)</i>
9.00 – 9.15	<i>Pozdravni nagovor (pred. 2)</i> dr. Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete UL in dr. Klara Skubic Ermenc, predstojnica Oddelka za pedagogiko in andragogiko
9.15 – 10.00	<i>Predavanje (pred. 2)</i> Nevidno delo in učenje v procesu vstopanja v poklic in vključevanja na trg dela v dejavnosti vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva dr. Barbara Samaluk
10.00 – 10.45	<i>Predavanje (pred. 2)</i> Vključevanje učencev priseljencev v šolo: vloga države, šole, strokovnih delavcev in univerz dr. Klara Skubic Ermenc
10.45 – 11.15	Odmor za kavo
11.15 – 12.00	<i>Predavanje (pred. 2)</i> Inkluzija pomeni konceptualno preobrazbo šole dr. Špela Razpotnik in dr. Matej Rovšek
12.00 – 13.15	Odmor za kosilo (zunaj FF)
13.15 – 14.45	<i>Delavnice:</i> 1. Ko pride do samomora v vzgojno-izobraževalni organizaciji - kako ravnati? Moderirata: Ajda Erjavec in dr. Petra Gregorčič Mrvar (<i>pred. 2</i>) 2. Inkluzija v poklicnem in strokovnem izobraževanju Moderirajo: dr. Katja Jeznik, Darja Štirn, Barbara Bauman in Nina Kristl (<i>pred. 34</i>) 3. Izzivi inkluzije za odrasle osebe s posebnimi potrebami Moderirajo: dr. Petra Javrh, dr. Metka Novak, Ida Srebotnik in Maja Povše (<i>pred. 15</i>)
14.45 – 15.00	Odmor za kavo
15.00 – 16.30	<i>Okrogla miza: razprava in zaključek (pred. 2)</i> Vzgoja in izobraževanje za vključujočo skupnost Moderira: dr. Robi Kroflič

2. POVZETKI PREDAVANJ PAD 2023

2.1. Nevidno delo in učenje v procesu vstopanja v poklic in vključevanja na trg dela v dejavnosti vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva

dr. Barbara Samaluk (Filozofska fakulteta UL, Barbara.Samaluk@ff.uni-lj.si)

Povzetek

V prispevku bodo predstavljeni izsledki raziskave, ki se je osredotočila na proces prehoda od izobraževanja na trg dela znotraj nacionalno reguliranih dejavnosti vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva s perspektive tistih, ki šele vstopajo v poklic in/ali še iščejo varno in trajno zaposlitev na slovenskem in tudi širšem trgu dela EU.

Raziskava izhaja iz sociološke in andragoške literature, ki obravnava delovne prehode znotraj konteksta odmikanja od keynesovskih politik držav blaginje k politikam pogojevanja in dela, ki z vedno bolj prepletenimi socialnimi, izobraževalnimi in aktivnimi politikami zaposlovanja, namesto pospeševanja trajne integracije na trg dela, spodbuja rekarizacijo in ponavljajoče se delo in učenje za povečevanje zaposljivosti (Castel 2003; Dörre 2011; Greer 2016; Rubery idr. 2018; Samaluk, 2021; Moir in Crowther 2014). Prehode raziskuje s perspektive generacij, ki so vstopale na trg dela med leti 2010 in 2020, v kontekstu posledic globalne ekonomske krize, ki je še dodatno destabilizirala tradicionalne prehode iz izobraževanja na trg dela znotraj raziskovanih dejavnosti in s tem ustvarila še večje neskladje med pravili in standardi vstopa in radikalno okrnjenimi možnostmi na trgu dela. Raziskava temelji na analizi različnih dokumentov in drugih sekundarnih virov, tehnikah opazovanja z udeležbo in več kot 100 poglobljenih intervjujev s ključnimi akterji ter raznolikimi študenti, brezposelnimi diplomanti in prekarnimi začetniki na področju socialnega varstva ter vzgoje in izobraževanja ter slovenskimi migranti kvalificiranimi za ta področja.

Izsledki raziskave razkrivajo dolgotrajno prekarizacijo, zaznamovano z nevidnim Sizifovim delom in tranzicijskim učenjem za povečevanje zaposljivosti ter tveganji, ki jih študenti, brezposelni diplomanti in prekarni začetniki prevzemajo nase v procesu vstopanja na trg dela in iskanja trajne in varne zaposlitve na slovenskem in tudi širšem trgu dela EU. Ta dolgotrajna prekarizacija onemogoča načrtovanje karierne in življenjske poti ter spodbuja čakanjstvo, ki posledično zavira in zamika vstop v družbeno odraslost ter pogloblja razredne in migracijske zaostanke ter interseksijske neenakosti. Obenem pa prekarizacija in z njo povezano čakanjstvo spodbujajo tudi kolektivno tranzicijsko učenje, grajenje skupnosti in samoorganizacijo za odpravljanje teh neenakosti. Tako bodo v prispevku predstavljene tudi kampanje samo organiziranih skupin študentov ter brezposelnih in prekarnih diplomantov in njihovi učinki. Ker kljub nekaterim pozitivnim spremembam strukturne omejitve v večini še vedno ostajajo, bodo v tej predstavitvi na koncu podana tudi priporočila.

Literatura in viri

Castel, R. (2003). *From manual workers to wage laborers: transformation of the social question*. New Jersey: Transaction Publishers.

Dörre, K. (2015). Tests for the Underclass: The Social Effects of Activating Labour Market Policy in Germany. *The New Social Division*, Springer, str. 83–100.

Greer, I. (2016). Welfare reform, precarity and the re-commodification of labour. *Work, employment and society*, 30, št. 1, str. 162–173.

Moir, S. in Crowther, J. (2014). Learning for employability? Ideas to reassert a critical education practice in communities. *Cuestiones Pedagógicas*, 23, str. 43–64.

Rubery, J., idr. (2018). Challenges and contradictions in the 'normalising' of precarious work. *Work, employment and society*, 32, št. 3, str. 509–527.

Samaluk, B. (2021). Precarious education-to-work transitions: entering welfare professions under a workfarist regime *Work, employment and society*, 35, št.1, str. 137–156.

Ugotovitve in predlogi:

2.2. Vključevanje učencev priseljencev v šolo: vloga države, šole, strokovnih delavcev in univerz

dr. Klara Skubic Ermenc (Filozofska fakulteta UL, Klara.SkubicErmenc@ff.uni-lj.si)

Povzetek

V zadnjih petnajstih letih smo na področju vključevanja in obravnave učencev priseljencev v Sloveniji dosegli pomembne premike: prilagojene so bile nekatere zakonske podlage; zagotovljena določena finančna sredstva; pripravljene kurikularne podlage in številna gradiva za učenje slovenščine kot drugega jezika, za ta namen se je sistematiziralo tudi novo delovno mesto; strokovnim delavcem so (bila) na voljo številna izobraževanja; univerze pa so tematiko dela s kulturno in jezikovno heterogeno populacijo vključile v nekatere pedagoške študijske programe. Kljub temu izzivi še ostajajo, nanje opozarjamo tako raziskovalci kot strokovni delavci. Predavanje bo temeljilo na izhodišču, da je *ustrezno vključevanje učencev priseljencev mogoče zgolj v primeru inkluzivno in medkulturno zasnovanega izobraževanja, ki se odseva na sistemski, kurikularni, didaktično-organizacijski, kadrovski in odnosni ravni ter na področju izobraževanja strokovnih delavcev* (Ermenc idr. 2019; Klun in Ermenc 2022; Operti idr. 2014; Sleeter in Grant 2007; Vižintin 2017). Tako razumevanje hkrati pomeni tudi deljeno delitev odgovornosti za ustrezno vključevanje učencev med ministrstvo, strokovne službe, vodstva šol, učitelje in izobraževalce strokovnih delavcev, kar implicira tudi premišljeno razmerje med centralističnim pristopom in avtonomijo šol ter učiteljev. Ob opiranju na aktualne raziskave, tudi tiste, ki so nastale v okviru magistrskih in raziskovalnih nalog študentov, in na izkušnje iz sodelovanja s prakso se bomo dotaknili navedenih ravni, skušali izluščiti nekatere temeljne izzive in predlagati rešitve.

(1) Izpostavili bomo pomen ohranjanja enakovrednih in visokih standardov znanja za vse ter zagotavljanja mehanizmov zanje. Vprašali se bomo, kakšna je pri tem vloga individualnih načrtov izobraževanja in prilagoditev ocenjevanja.

(2) Pregledali bomo mesto slovenščine kot učnega in drugega jezika v odnosu do drugih materinščin in se vprašali, kako v kontekstu inkluzivne javne šole in jezikovno heterogene populacije koncipirati več/dvojezičnost in raznojezičnost.

(3) Polemizirali o (ne)upoštevanju načela medkulturnosti pri splošnih ciljnih izobraževanja, koncipiranju splošnega znanja, s tem pa pri prenovi učnih načrtov in določanju kakovosti učbenikov.

(4) Predstavili bomo tudi primer razvoja medkulturnih kompetenc študentov pedagogike in andragogike prek medkulturnega mentorstva.

Literatura in viri

Ermenc, S. K., Jeznik, K. in Mažgon, J. (2019). *Inclusion – a General Pedagogical Concept*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

Cankar, G. (2020). *Pravične možnosti izobraževanja v Sloveniji. Populacijska raziskava o učencih s posebnimi potrebami, priseljencih in njihovim socialnoekonomskim statusom v povezavi z dosežki v šoli*. Ljubljana: Državni izpitni center.

Jelen M. in Majcen, I. (ur.). (2018). *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA institut.

Klun, J. in Ermenc, K. S. (2022). Položaj narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v slovenskem šolstvu. *Dve domovini/Two homelands*, let. 56.

Kociper, T., Torkar, L. in Ermenc, K. S. (2018). Vloga šolskega svetovalnega delavca pri delu z učenci begunci in priseljenci. *Šolsko svetovalno delo*, 22, št. 1, str. 24–31.

Lesar, I. in Peček, M. (ur.). (2021). *Priseljenci v Sloveniji skozi raziskovalno prizmo študentov Pedagoške fakultete*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Operti, R., Walker, Z. in Zhang, Y. (2014). Inclusive education: From targeting groups and schools to achieving quality education as the core of EFA. V: L. Florian (ur.) *The SAGE handbook of special education, 2nd Edition*. London: SAGE, str. 149–169.

Sleeter, C., E. in Grant, C. A. (2007). *Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches fo Race, Class, and Gender (6th ed.)*. Hoboken, NJ: Wiley.

Vižintin, A. M. (2017). *Medkulturna vzgoja in izobraževanje*. Ljubljana: Institut za slovensko izseljenstvo in migracije. ZRC SAZU.

Ugotovitve in predlogi:

2.3. Inkluzija pomeni konceptualno preobrazbo šole

dr. Špela Razpotnik (Pedagoška fakulteta UL, spela.razpotnik@pef.uni-lj.si),

dr. Matej Rovšek (Center Janeza Levca Ljubljana, matej.rovsek@centerjanezalevca.si)

Povzetek

Podatki kažejo, da vse več otrok znotraj obstoječega vzgojno izobraževalnega sistema potrebuje dodatno strokovno pomoč, povečuje se tudi število učencev, ki izstopijo iz sistema oziroma vanj niti niso vstopili (šolanje na domu). Prav tako narašča število odlogov vpisa v osnovno šolo, kar je seveda povezano tudi z umeščanjem otrok v obstoječi kategorialni aparat posebnih potreb. Ti trendi nas že nekaj časa napeljujejo k razmisleku, ali je vzgojno izobraževalni sistem, če naj bi zares vključeval tudi otroke, kategorizirane s širokim označevalcem »otroci s posebnimi potrebami«, ustrezen, pravičen in kakovosten. Ob tem nasloviva tudi obstoječi kategorialni aparat, ki pri marsikateri kategoriji preveč ozko in v skladu z medicinskim diskurzom definira domnevne otrokove primanjkljaje.

Ključno izhodišče prispevka je, da je o inkluziji nemogoče razmišljati parcialno. Inkluzija ne pomeni le fizičnega vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno šolo. Odločitev za kakovostni premik na področju inkluzije hkrati pomeni odločitev za spreminjanje obstoječega koncepta vzgoje in izobraževanja. V prispevku bova pojasnila, kateri konceptualni, pedagoški in kurikularni gradniki šolskega sistema so ovira za bolj kakovostno in pravično vzgojo in izobraževanje vseh učencev. Kar v pedagoškem smislu deluje dobro za otroke z raznolikimi izzivi, običajno prinaša koristi tudi celotni skupini, skupnosti. Pri kakovostno novem pojmovanju inkluzije je pomembno izhodišče tudi odpiranje šol v skupnost, njihovo povezovanje z njimi in pa, predvsem, pogled šol samih nase kot predvsem na skupnosti sobivanja raznolikih. Aktualen dokument UNESCO, ki prinaša vizijo za ambiciozne ter konceptualne spremembe vzgojno izobraževalnega polja, definira pedagogiko, kakršno potrebujemo v prihodnje kot tako, ki izhaja iz sodelovalnosti ter solidarnosti, tako, ki gradi na zmožnostih učiteljstva in učencev za skupno delo in krepí vzajemno zaupanje v procesih preoblikovanja sveta. Pedagogiki omenjeni dokument nalaga celo mandat »zdravljenja vozlov nepravilnosti« (in ne zdravljenja posameznikov z domnevnimi posebnimi potrebami!) ter »učenja za odučevanje sedanjih razdorov ter vrzeli med skupinami«.

Ob tem se zavedava, da celoviti kvalitativni premiki, ki bi bili posledica konceptualnih sprememb, niso nujno skladni s širšimi predpostavkami družbe, na primer s tekmovalnostjo, individualizmom, usmerjenostjo v storilnost, nagrajevanjem zelo ozkega pogleda na sposobnosti ter vse bolj mehanskega pogleda na učenje kot dajanje vnaprej predvidenih odgovorov.

Inkluzija vendarle pomeni temeljiti na sodelovalnem učenju znotraj vsakokratnih skupnosti ter nagovarjanje raznolikosti in izzivov, ki jih sobivanje v sodobnem svetu poraja. To vsekakor zahteva prevetritev prioritet, ki vladajo znotraj šolskega sistema danes. Na predavanju bova odprla razmisleke, ali in v kakšni meri je to mogoče.

Literatura in viri:

Bransford, J., Brown, A. in Cocking, R. (ur.). (2000). *How people learn: Brain, mind experience, and school: Expanded edition*. Washington, DC: National Academy Press.

Cankar, G., Bren, M. in Zupanc, D. (2017). *Za večjo pravičnost šolskega sistema v Sloveniji*. Ljubljana: Državni izpitni center.

EASIE. (2014). *Five key messages for inclusive Education. Putting theory into practice*. Odense C, Brussels: European Agency for Special Needs and Inclusive Education.

Krek, J. in Metljak, M. (ur.) (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Mitchell, D. (2000). Policies and systems for students with special educational needs. V: D. Fraser, R. Moltzen in K. Ryba (ur.). *Learners with special needs in Aotearoa New Zealand*. Palmerston North: Dunmore Press.

Razpotnik, Š. in Tadič, D. (2019). Refleksija sodobnega šolskega prostora na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. *Vzgoja in izobraževanje*, 50, št. 5/6, str. 30–38.

Reimagining our futures together: a new social contract for education. (2021). International Commission on the Futures of Education, UNESCO.

Rovšek, M. (2013). *Značilnosti usmerjanja otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem razvoju* (Doktorska disertacija). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

Rovšek, M. (2020). Med pravičnostjo, kakovostjo in učnimi dosežki v osnovni šoli. *Šolsko polje*, xxxi, str. 1–2.

Rutar, D. (ur.) (2017). *Kognitivna znanost v šoli za 21. stoletje*. Kamnik: CIRIUS Kamnik.

Supporting inclusive school leadership; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2021; Supporting Inclusive School Leadership – Policy Messages (european-agency.org)

Zupanc, D. (2019) *Pravičnost v slovenskem šolstvu*. Prispevek predstavljen na Posvetu Zveze aktivov svetov staršev Slovenije »Osnovna šola-kaj je osnova?«. Dostopno na: <http://www.zasss.si/index.html> (pridobljeno 28. 4. 2020).

Ugotovitve in predlogi:

3. POVZETKI DELAVNIC PAD 2023

3.1. Ko pride do samomora v vzgojno-izobraževalni organizaciji - kako ravnati?

Ajda Erjavec (Gimnazija Bežigrad Ljubljana, ajda.erjavec@gimb.org),

dr. Petra Gregorčič Mrvar (Filozofska fakulteta UL, Petra.GregorcicMrvar@ff.uni-lj.si)

Povzetek

V razvitem evropskem okolju se soočamo s številnimi družbenimi spremembami, z naraščajočo socialno in kulturno negotovostjo, moralnimi in vrednostnimi protislovji in precejšnjo stopnjo negotovosti glede prihodnosti, kar (pri)zadeva tudi oz. prav mlade ljudi (Gutgesell in Payne 2004; Ule 2008; Tomasik in Silbereisen 2012). Sodobna družba zahteva zgodnje mentalno in vedenjsko prilagajanje ob protislovnih razmerah, ki povzročajo pri mladih nove stiske in negotovosti. V tem kontekstu je treba izpostaviti tudi obdobje pandemije covid-19 in opozorila različnih strokovnjakov o porastu težav na področju duševnega zdravja. Junija 2021 je Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ)¹ v sodelovanju predstavnikov stroke s področja vzgoje in izobraževanja, sociale in zdravstva ter treh ministrstev, organiziral »Medresorni posvet za varovanje in krepitev duševnega zdravja otrok in mladostnikov v času epidemije«. Ugotovitve udeležencev posveta (Poziv k ukrepanju in podpori ... 2021) so bile, da so se po dolgem obdobju zaprtja šol zaradi epidemije covid-19 in ponovnem odprtju pokazale stiske otrok in mladostnikov v izjemno velikem obsegu. Strokovni delavci so se v tem obdobju ukvarjali z bistvenim povečanjem otrok/mladostnikov s stiskami in z bolj zahtevnimi primeri. Ob tem so izsledki raziskave, ki jo je NIJZ izvedel v oktobru 2020 med 3052 slovenskimi učenci 9. razredov in dijaki 4. letnikov (Vpliv pandemije Covid-19 ... 2021) pokazali, da so mladostniki iz manj premožnih družin bolj ogroženi, kar zadeva vpliv pandemije na njihovo duševno zdravje, na tvegana in druga z zdravjem povezana vedenja.

Čeprav so samomori v VIZ relativno redki dogodki, gre za situacije, ki vplivajo na celotno organizacijo – pa če gre za smrt otroka, mladostnika ali strokovnega delavca. Če po eni strani lahko neustrezen odziv dodatno oteži situacijo in prispeva k oteženemu žalovanju, pa lahko domišljeno in primerno ravnanje odziv prispeva k preventivi. S tega vidika je ključnega pomena, da tudi v šolstvu obstajajo t.i. postvencijske smernice, pa tudi, da se poskrbi za ustrezno podporo strokovnim delavcem (Poštuvan in Tekavčič Grad 2021).

Ob naraščajočih stiskah torej ne preseneča, da so šolski praktiki pozdravili izid smernic, kako ravnati v primeru, da pride do samomora v šoli (gl. Smernice za postvencijo v šoli ob samomoru učenca ali dijaka 2021). Smernice uvajajo idejo t. i. kriznega tima, ki je ključen pri načrtovanju, organizaciji in izvedbi organizacijskega odziva na samomorilno dejanje – kar potrjujejo tudi povratne informacije tistih, ki so jih do sedaj uporabili. Dokument bomo predstavili tudi na pričujoči delavnici, nato pa v

¹ Nosilec in upravljalec implementacije Nacionalnega programa duševnega zdravja od 2018 do 2028, Programa MIRA.

sodelovanju z udeleženci odprli razpravo o možnostih in omejitvah implementacije v njihovih lastnih vzgojno-izobraževalnih zavodih.

Literatura in viri

Gutgesell, M. E. in Payne, N. (2004). Issues of Adolescent Psychological Development in the 21st Century. *Pediatrics in Review*, 25, št. 3, str. 79–85.

Poštuvan, V. in Tekavčič Grad, O. (2021). Žalovanje po samomoru in postvencija. V: S. Roškar in A. Videtič Paska (ur.). *Samomor v Sloveniji in svetu. Opredelitev, raziskovanje, preprečevanje in obravnava*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, str. 215–526.

Poziv k ukrepanju in podpori duševnemu zdravju otrok in mladostnikov. (2021). Povzetek Medresornega posveta za varovanje in krepitev duševnega zdravja otrok in mladostnikov v času epidemije 1. 6. 2021. Dostopno na: <https://www.program-mira.si/poziv-k-ukrepanju-in-podpori-dusevnemu-zdravju-otrok-in-mladih/> (pridobljeno 26. 11. 2022).

Smernice za postvencijo v šoli ob samomoru učenca ali dijaka. (2021). Dostopno na: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/smernice_ko-se-zgodi-samomor_e-publikacija.pdf (pridobljeno 26. 11. 2022).

Tomasik, M. J. in Silbereisen, R. K. (2012). Social Change and Adolescent Developmental Tasks: The Case of Postcommunist Europe. *Child Development Perspectives*, 6, št. 4, str. 4321–325.

Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vpliv pandemije Covid-19 na duševno zdravje slovenskih mladostnikov. (2021). Dostopno na: <https://www.zadusevnozdravje.si/aktualno/novice/2021/07/vpliv-pandemije-covid-19-na-dusevno-zdravje-slovenskih-mladostnikov/> (pridobljeno 26. 11. 2022).

Ugotovitve in predlogi:

3.2. Inkluzija v poklicnem in strokovnem izobraževanju

dr. Katja Jeznik (Filozofska fakulteta UL, katja.jeznik@ff.uni-lj.si),

Darja Štirn (Zavod Petida, darja.stirn@gmail.com),

Barbara Bauman (Center RS za poklicno izobraževanje, barbara.bauman@cpi.si),

Nina Kristl (Filozofska fakulteta UL, nina.kristl@gmail.com)

Povzetek

V raziskavi *Inkluzija v poklicnem in strokovnem izobraževanju*, ki je leta 2022 potekala pod okriljem *Centra RS za poklicno izobraževanje*, smo anketirali učitelje (n = 354), šolske svetovalne delavce (n = 29) in ravnatelje (n = 44) poklicnih in strokovnih šol.

Na osnovi analize izbranih strateških dokumentov smo opredelili tri skupine pogosto izključenih dijakov, ki jih mora naslavljati koncept inkluzije: dijaki s posebnimi potrebami, dijaki tujci in priseljenci ter dijaki z nižjim socialno-ekonomskim statusom. Pregled sistemsko opredeljenih in zagotovljenih pravic za pogosto izključene dijake pokaže, da so te najbolj celostno urejene za dijake s posebnimi potrebami, bistveno manj pa za dijake tujce in priseljence ter dijake z nižjim socialno-ekonomskim statusom. Na ti skupini se nanaša le nekaj ukrepov, npr. omogočanje poučevanja slovenščine kot tujega jezika in pomoč pri financiranju šolskih gradiv, prehrane ter obšolskih dejavnosti.

V raziskavi smo izhajali iz razumevanja inkluzije kot obče pedagoškega načela (Ermenc idr. 2019). To pomeni, da v praksi splošni, obče pedagoški pristopi in strategije na ravni vseh dijakov nadgradijo obstoječe, pretežno specialno pedagoške odzive na pogosto izključene dijake. Ker udeležanje inkluzije predpostavlja različne ukrepe na ravni politike (sistemске rešitve ter opredelitev pravic pogosto izključenih), kulture (vzpostavljanje in utrjevanje inkluzivnih vrednot skupnosti) in prakse (didaktična podpora pogosto izključenim in skrb za odnose) (Booth in Ainscow 2002), smo raziskovali tudi povezanost inkluzije in pravičnosti. Povezanost smo opredelili skozi večdimenzionalni model pravičnosti, ki izhaja iz štirih R (Lynch 2009; Lesar 2022). Redistribucija oz. prerazporejanje družbenih dobrin (R1) je temelj razumevanja pravičnosti v zahodnih družbah in pomeni zagotavljanje individualnih pravic in svoboščin. Rekognicija oz. pripoznanje (R2) v ospredje postavlja pravice tradicionalno spregledanih kultur in posameznikov. Reprezentacija oz. zastopanost (R3) in relacionalnost oz. soodvisnost (R4) pa izhajata iz enakosti pogojev za vse in vprašanja, na kakšen način strukturirati pravično družbeno okolje.

Ugotovili smo, da se po ocenah vseh skupin vprašanih v največji meri uresničuje redistribucija (R1), v smislu prerazporejanja družbenih dobrin (npr. prerazporejanje sredstev šolskega sklada; zaposleni, ki izvajajo učno pomoč in dodatno strokovno pomoč). Sledi ji relacionalnost (R4) (npr. odzivanje na različne izključujoče prakse; možnost udeležbe zaposlenih na dodatnih izobraževanjih na temo inkluzije). Reprezentacija (R3) in rekognicija (R2) pa se uresničujeta najmanj. Ugotovili smo, da se inkluzija uresničuje predvsem na ravni prerazporejanja družbenih dobrin in zagotavljanja pravic, manj pa na ravni priznavanja teh pravic za različne skupine pogosto izključenih dijakov (npr.

vpis pogosto izključenih dijakov v določeno šolo, pogosto izključeni dijaki kot žrtve nasilja) in skrbi za njihovo zastopanost (npr. dijaška skupnost je enakovreden partner pri oblikovanju šolskih pravil).

Na delavnici bomo predstavili rezultate raziskave o inkluzivni naravnosti v poklicnem in strokovnem izobraževanju. Udeleženci bodo povabljeni v refleksijo rezultatov in lastnih pogledov na inkluzijo skozi perspektivo 4R.

Literatura in viri

Booth, T. in Ainscow, M. (2002). *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools*. Centre for Studies on Inclusive Education.

Ermenc, K. S., Jeznik, K. in Mažgon, J. (2019). *Inclusion – a general pedagogical concept*. Verlag Dr. Kovač.

Lesar, I. (2022). Kako doseči pravično in inkluzivno izobraževanje? *Novičnik*, 6–11.

Lynch, K., Baker, J. in Lyons, M. (2009). *Affective equality: Love, care and injustice*. Palgrave Macmillan.

Ugotovitve in predlogi:

3.3. Izzivi inkluzije za odrasle osebe s posebnimi potrebami

dr. Petra Javrh (Andragoški center Slovenije in FF, petra.javrh@acs.si)

dr. Metka Novak (Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič - CUDV Draga, metka.novak@guest.arnes.si)

Ida Srebotnik (Andragoško društvo Slovenije, drustvoio@gmail.com)

Maja Povše (Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije Soča, pomaja@hotmail.com)

Povzetek

S širjenjem paradigme inkluzivnega vključevanja oseb s posebnimi potrebami v vseživljenjske procese učenja v zadnjih petdesetih letih je postalo očitno, da premalo vemo o dodatnih vsebinah in pristopih, o tem, kakšne so posebnosti odraslih udeležencev s posebnimi potrebami ter katere metode in prilagoditve danes potrebujejo, da se lahko uspešno vključijo v vseživljenjsko učenje in izobraževanje (Srebotnik in Povše 2021).

Inkluzija je postmodernistični koncept, svoje korenine pa ima v nadgradnji specialno pedagoškega poučevanja. V njegovem izhodišču je cilj pomagati osebam s funkcionalnimi težavami in motnjami na področju razvijanja znanja, spretnosti in zmožnosti za delo v skladu s predpisi, z oblikovanjem ustreznosti metod in pristopov, participacije, pravičnosti in dostopnosti (Opara 2007 v Novak 2021 str. 14).

Inkluzivno edukacijo razumemo kot premik pozornosti od posameznikovih hib in motenj k njegovim potrebam in zmožnostim. Njihove težave v funkcioniranju se lahko omilijo, nikoli pa povsem ne izginejo. Tako gre pri inkluziji za večsmerni proces, saj ima lahko močan pozitiven vpliv tudi na druge udeležence procesa, ki ob njem razvijajo strpnost, ozaveščenost o razlikah in nove načine sobivanja. Vsak odrasli, tudi odrasli s posebnimi potrebami, ima v družbenem kot zasebnem življenju več identitetnega prostora kot otrok ali mladostnik. Lahko vstopa v različne vloge, med njimi tudi v vloge, kjer je lahko uspešen in potrjen zunaj družine in izobraževanja. Različne življenjske vloge pa kot odrasli lahko tudi zavrne, iz njih izstopi ali opusti. Tu leži skrivnost drugačnih vzvodov motivacije za učenje in izobraževanje pri odraslih, na drugi strani pa je prav tu skritih več vzrokov za številne ovire odraslih, med njimi so osebna prepričanja in naravnost do izobraževanja še posebno močni.

Nekateri odrasli bodo kar zdrsnili v vlogo učenca. Zaradi dobrih izkušenj iz obdobja otroštva in mladosti ne bodo doživljali posebnih odporov do te vloge. Verjetneje je, da bo identiteta tega odraslega postopno izpolnjena z občutno pozitivnejšim deležem prav skozi vlogo uspešnega učenca (Javrh 2011). Vprašanje je, kako se v vlogi učenca znajdejo osebe s posebnimi potrebami. Možnosti za vstopanje v vlogo uspešnega odraslega učenca imajo pogosto bistveno okrnjene, kljub temu da so kot otroci in mladostniki morda imeli pozitivne izobraževalne izkušnje. Pri tistih pa, ki v obdobju otroštva in mladosti niso imeli dovolj pozitivnih izkušenj v izobraževalnem okolju in morda tudi ne

dovolj spodbudnega družinskega okolja, bodo v življenjskih okoliščinah, ko bi bilo učenje najbolj logična izbira, spontano drseli v vse večje odpore in bodo do udeležbe odklonilni. Znova se moramo tu ozreti na specifični vidik oseb s posebnimi potrebami, ki imajo tudi zaradi zunanjih dejavnikov in objektivnih ovir v okolju bistveno več težav kot drugi odrasli. Mnogi so po zaključenem obveznem šolanju prepuščeni družini in domačemu okolju. Od družine je pogosto v celoti odvisno, ali bo odraslo osebo s posebnimi potrebami spodbujala oziroma ji sploh kakorkoli omogočala vključevanje v izobraževanje odraslih (Možina idr. 2010; Knaflič idr. 2005).

Namen diskusijske skupine je poglobiti razpravo o sodobnih izzivih inkluzije, pred katere so postavljeni tako odrasli s posebnimi potrebami, njihovi svojci in predvsem strokovnjaki. Podrobneje bo predstavljena posebna obsežna strokovna monografija, pri kateri je sodelovalo več kot dvanajst avtorjev.

Izhodišča diskusije bomo vzpodbudili z naslednjimi vprašanji:

- Koliko se koncept inkluzije dejansko izvaja na terenu?
- Katere ciljne skupine so v tem pogledu najbolj zapostavljene in zakaj?
- Kateri dosežki na področju inkluzije so izstopajoči in kje?
- Kdo je pri udejanjanju koncepta inkluzije največja opora? Kje so viri moči?

Literatura in viri

Javrh, P. (2011). Spoznanja iz prakse izobraževanja za pismenost. V: P. Javrh (ur). *Obrazi pismenosti. Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Knaflič, L., idr. (2005). *Poročilo o izobraževanju odraslih s posebnimi potrebami na področju zviševanje ravni pismenosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Možina, E., idr. (2010). *Evalvacija javno veljavnega programa Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU) in Temeljno usposabljanje za učitelje v programih UŽU: povzetek zaključnega poročila*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Novak, M. (2021). *Izzivi inkluzije pri vseživljenjskem učenju in izobraževanju odraslih oseb s posebnimi potrebami*. Ljubljana : Andragoško društvo Slovenije, str. 14.

Novljan, E. in Jelenc, D. (2000). *Izobraževanje odraslih oseb z motnjami v duševnem razvoju*. Ljubljana: Center Kontura.

Opara, B. (2012). Šola za vse – pravična šola. V: D. Hozjan in M. Strle (ur.). *Inkluzija v sodobni šoli*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales. str. 67–82.

Opara, B. (2015). *Dodatna strokovna pomoč pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Center Kontura.

Povše, M. (2008). Izobraževanje svojcev bolnikov - pomemben del rehabilitacijskih programov. *Andragoška spoznanja*, 14, št. 3/4, str. 110–115.

Povše, M. (2022). Svojci in njihova vloga v procesu rehabilitacije pri odraslih po nezgodni poškodbi možganov. V: T. Kovačič in E. Uršej (ur.). *Premaknimo fizioterapijo naprej! : 19. kongres fizioterapevtov Slovenije*. Zbornik povzetkov : Rogla, 21. in 22. oktober 2022.

Srebotnik, I. in Povše, M. (ur.). (2021). *IZZIVI inkluzije pri vseživljenjskem učenju in izobraževanju odraslih oseb s posebnimi potrebami*. Ljubljana : Andragoško društvo Slovenije.

Ugotovitve in predlogi:

4. OKROGLA MIZA: VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE ZA VKLJUČUJOČO SKUPNOST

5. SKLEPNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI

